

ΧΑΡΗΣ

αέναη αιώρηση

ΜΑΝΤΑΦΟΥΝΗΣ

Χορός... Τη μια πετάει ψηλά και την άλλη κυλιέται στο πάτωμα. Τόσο ο Χάρης Μανταφούνης όσο και η Γωγώ Πετραλή αυτό το γνωρίζουν πολύ καλά. Ο καθένας αντιπροσωπεύει τη δική του γενιά. Και οι δύο διδάσκουν σύγχρονο χορό. Μια έννοια παρεξηγημένη όσο το ροκ. Την ανάγκη τους για κίνηση την έχουν κάνει ανάγκη για έκφραση και την ανάγκη για έκφραση, ανάγκη για χορό. Κάποιοι τέτοιοι άνθρωποι είναι που χορεύουν «πάνω στο φτερό του καρχαρία...»

(Χόρεψε πάνω στο φτερό του καρχαρία έγραφε ο Νίκος Καββαδίας στο ποίημα *Γυναίκα*.)

Συνέντευξη: Γωγώ Πετραλή / Επιμέλεια: Μιχάλης Γελασάκης

Ποια είναι η δική σας εικόνα για το χορό στην Ελλάδα;

Η δική μου εικόνα είναι η εικόνα της διαδρομής που έχει κάνει ο χορός στην Ελλάδα όλα αυτά τα χρόνια. Από τη στιγμή που μπήκα στο χορό, ως μαθητής μιας σχολής χορού, μέχρι σήμερα, συμπληρώνονται 45 χρόνια, άρα η εικόνα μου είναι η διαδρομή του χορού όλα αυτά τα χρόνια. Μπορούμε να πούμε ότι ξεκίνησε μπουσουλώντας, μετά προσπάθησε να σηκωθεί στα πόδια του, έκανε μερικά βήματα και τώρα ξαναέπεσε στο πάτωμα, με τη βοήθεια του σύγχρονου χορού, όπου σέρνεται και κυλιέται.

Κυλιέται όμως με καλή τεχνική...

Ναι! Αλλά αυτό σημαίνει ότι δεν πατάει στα πόδια του. Πολλές φορές έχω ακούσει παιδιά να απορούν και να ρωτούν τις μαμάδες τους, βγαίνοντας από μια παράσταση, γιατί οι χορευτές είναι συνέχεια στο πάτωμα. Νομίζω ότι τα παιδιά αυτά έχουν δώσει την εικόνα για το πού βρίσκεται ο χορός στην Ελλάδα σήμερα. Ας μην ξεχνάμε ότι δεν έχουμε άλλο χορό, εκτός από το σύγχρονο, αν εξαιρέσει κανείς τη Λυρική Σκηνή.

Η αιτία γι' αυτή την κατάσταση, όπως την περιγράφετε, ποια είναι;

Η μόδα.

Τι εννοείτε όταν λέτε μόδα;

Ο χορός, φτάνοντας σε ένα σημείο και έχοντας κάνει τη διαδρομή του, ήθελε καινούργια πράγματα. Η αγωνία των καλλιτεχνών να κάνουν καινούργια πράγματα και να μην επαναλαμβάνονται και η θέληση κάθε γενιάς να δημιουργήσει τη δική της γλώσσα. Επίσης, μια αλήθεια τόσο παλιά όσο και η τέχνη. Άρα, κάθε γενιά, θέλοντας να εκφραστεί, απορρίπτει ό,τι είχε φέρει η προηγούμενη. Η ίδια πάλη που υπάρχει μεταξύ των γενεών από τη βιολογική και την κοινωνική πλευρά υπάρχει και στην τέχνη.

Μπορούμε να θεωρήσουμε ότι αυτό το κύλισμα στο πάτωμα είναι ένα στάδιο πριν από μια αναγέννηση;

Το πιστεύω αυτό που λες. Αν πούμε ότι και η τέχνη κύκλους κάνει, όπως όλα τα άλλα, και ότι κάποια στιγμή θα ξανασηκωθεί. Επίσης, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε ότι υπήρξαν περίοδοι όπου αυτό που θεωρούταν ύψιστη τέχνη έπειτα από μερικά χρόνια ήταν ένα μηδενικό. Πρέπει βέβαια στους ανθρώπους του χορού να αναγνωρίσουμε ότι ψάχνουν έναν καινούργιο τρόπο έκφρασης• απλώς, ψάχνοντας, έχουν ξεφύγει. Προσω-

πικά αυτό το δέχομαι και το έχω κάνει πράξη στις παραστάσεις μου, αλλά δεν το δέχομαι με αυτό τον απόλυτο τρόπο που το βλέπω να γίνεται πολύ συχνά. Υπάρχουν άνθρωποι που κάνουν μόνο αυτό το είδος. Εμένα μου αρέσει αυτό, αλλά για να το πάρω και να το ανακατέψω με κάτι άλλο, με σκοπό να βγάλω ένα καινούργιο αποτέλεσμα με λέξεις από το καινούργιο λεξιλόγιο.

Με τη λογική λοιπόν της ανατροπής του χορευτικού σκηνικού, οι περισσότεροι χορευτές δημιουργούν τη δική τους ομάδα χορού;

Νομίζω η ερώτηση δίνει και την απάντηση.

Είναι μόνο αυτός ο λόγος που δημιουργείται μια ομάδα;

Λόγοι υπάρχουν πάρα πολλοί. Ένας που ακούγεται συχνά τον τελευταίο καιρό είναι αυτό που λένε: «Και πού να χορέψεις;». Άρα, φτιάχνει ο καθένας τη δική του ομάδα για να χορέψει. Η αλήθεια είναι ότι δεν υπάρχει ένα είδος υποδομής από το κράτος που θα έδινε τη δυνατότητα να δημιουργηθούν πραγματικές και αξιόλογες ομάδες χορού για να τις χορηγήσει. Αυτό αποδεικνύει για ακόμη μια φορά ότι δεν υπάρχει πολιτική στο θέμα του χορού. Είναι μια λάθος κίνηση που την ξέρουμε εδώ και χρόνια. Αν σήμερα υπάρχουν πολλές ομάδες, δεν είναι επειδή η δημιουργικότητα των ελλήνων καλλιτεχνών ξεχειλίζει, αλλά γιατί θέλουν έναν τρόπο να εκφραστούν. Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι δεν βρίσκουν τις ομάδες που θα έπρεπε για να μπουκ και να παραγάγουν έργο, γίνονται κατευθείαν χορογράφοι και τελειώσε.

Πώς θα μπορούσαμε να το αποφύγουμε αυτό;

Ξέρουμε πώς θα μπορούσαν τα πράγματα να γίνουν καλύτερα, αλλά, για να γίνει αυτό, πίσω από τα πράγματα πρέπει να υπάρξει χρήμα. Πίσω από την τέχνη πάντα υπήρχε χρήμα, από αρχαιότερων χρόνων. Αυτό φαίνεται και στην Αμερική. Όταν υπήρχαν πολύ μεγάλοι σπόνσορες, υπήρχαν και οι μεγάλες παραγωγές• τώρα που δεν τους έχει πια, περνάει την περίοδο των ισχνών αγελάδων.

Αμερική ή Ευρώπη στην τέχνη του χορού;

Δεν πιστεύω σε αυτές τις συγκρίσεις. Νομίζω ότι κάθε λαός πρέπει να εκφράζεται με τον δικό του τρόπο και να δημιουργεί τη δική του τέχνη. Αν θες, η Αμερική μου αρέσει με την έννοια ότι είναι πιο δημιουργική απ' ό,τι είμαστε εμείς. Με αυτή την έννοια, βρίσκουν πράγματα και τολμάνε περισσότερο από όσο ο Ευρωπαίος. Μην ξεχνάμε ότι στο χορό λέγεται ότι οι Αμερι-

κανοί είναι «movers», ενώ οι Ευρωπαίοι, χορογράφοι. Αυτό βέβαια νομίζω ότι το έχουν διαδώσει οι Ευρωπαίοι γιατί τους κολακεύει, αλλά μέσα από την κίνηση των Αμερικανών βγαίνουν τα καινούργια πράγματα.

Το επίπεδο των χορευτών στην Ελλάδα σε σχέση με το εξωτερικό:

Κοίταξε! Ξέρουμε πολύ καλά ότι δεν έχουμε καμία σχέση. Όπως δεν έχουμε στο ποδόσφαιρο, δεν έχουμε και στο χορό. Αυτό όμως νομίζω δεν έχει να κάνει μόνο με το χορό, αλλά με τις τέχνες γενικότερα.

Τι μας λείπει:

Η τεχνική βέβαια.

Η εκπαίδευση μας λείπει:

Μα η τεχνική είναι αποτέλεσμα εκπαίδευσης. Όπως ξέρουμε πολύ καλά, τέχνη δεν υπάρχει χωρίς τεχνική. Ο σύγχρονος χορός βέβαια πάει να βρει έναν καινούργιο τρόπο έκφρασης,

όπου η τεχνική δεν θα είναι δεσμευτική. Γι' αυτό και ο σύγχρονος χορός είναι τόσο περιορισμένος, επειδή ως ένα βαθμό έχει αποποιηθεί την τεχνική.

Πως συνδυάζεται ο σύγχρονος χορός με την κλασική τεχνική και εκπαίδευση:

Στην παράσταση του Forsythe, που παρακολουθήσαμε εφέτος και είδαμε τι είδους κίνηση έκαναν οι άνθρωποι πάνω στη σκηνή, σε πληροφορώ ότι έχουν μαθήματα κλασικού χορού.

Στις ομάδες του εξωτερικού, ο χορευτής κάνει το μάθημα του κλασικού πριν την πρόβα. Εδώ πώς δουλεύουν οι ομάδες:

Δουλεύουν με το φανατισμό! Όπως όταν ανακαλύφτηκε ο μοντέρνος χορός, που οι χορευτές δεν ήθελαν να δεχτούν ούτε ως ζέσταμα τον κλασικό χορό. Αυτό δηλαδή που είχε γίνει στο εξωτερικό, τώρα το ζει η Ελλάδα με καθυστέρηση. Άρα, όσοι άνθρωποι κάνουν σήμερα σύγχρονο χορό – πλην ελάχιστων εξαιρέσεων – πιστεύουν ότι βρήκαν τη μεγάλη αλήθεια και έχουν βγάλει τον κλασικό χορό από τη μέση.

Όσοι άνθρωποι κάνουν σήμερα σύγχρονο χορό -πλην ελάχιστων εξαιρέσεων- πιστεύουν ότι βρήκαν τη μεγάλη αλήθεια και έχουν βγάλει τον κλασικό χορό από τη μέση

Αυτό, κατά κύριο λόγο, πιστεύετε πως είναι θέμα του χορευτή ή του χορογράφου;

Οι άνθρωποι του χώρου, προτού γίνουν χορευτές, γίνονται χορογράφοι. Δεν νομίζω λοιπόν ότι υπάρχει διαχωρισμός. Η ευθύνη είναι ισομερής.

Ξέρουμε πολύ καλά και οι δύο ότι υπάρχουν ομάδες χορού που ξεκινούν την πρόβα τους, χωρίς να έχει προηγηθεί το απαιτούμενο μάθημα ως ζέσταμα...

Αυτά τα πράγματα είναι έξω από κάθε λογική και πάνε ανάλογο με το μυαλό του καθενός. Αυτοί που το κάνουν αυτό, αν έχουν τη στοιχειώδη ευφυΐα, θα καταλάβουν κάποια στιγμή ότι αυτό που κάνουν είναι λάθος και ότι δεν τους οδηγεί πουθενά.

Ποιο είναι το επίπεδο των σχολών χορού, όσον αφορά την εκπαίδευση, στη χώρα μας;

Δεν μπορώ να σου μιλήσω σε αυτό το ζήτημα γενικά για τις σχολές χορού στην Ελλάδα. Μπορώ να σου μιλήσω για την κρατική σχολή την οποία ξέρω πραγματικά. Μπορούμε να πούμε ότι είναι μια σχολή η οποία έχει ανθρώπους και πρόγραμμα. Αυτά τα δύο μαζί μπορούν, έχοντας ένα καλό υλικό, να φτάσουν σε πολύ καλό αποτέλεσμα. Τώρα, σχετικά με τις ιδιωτικές σχολές, μην ξεχνάς ότι οι ιδιωτικές σχολές είναι και επιχειρήσεις και δεν νομίζω ότι μπορούν να αντεπεξέλθουν σε ένα πολύ υψηλό επίπεδο.

Μια ολόκληρη Ελλάδα έχει μόνο μία κρατική σχολή.

Δυστυχώς! Έχει μόνο μία!

Από μαθητές πώς τα πάμε;

Αριθμητικά τα παιδιά είναι περισσότερα απ' όσα θα έπρεπε. Αυτό δεν σημαίνει ότι το ποιοτικό επίπεδό είναι υψηλό, ειδικά από τη στιγμή που δεχόμαστε ότι μια ιδιωτική σχολή δεν μπορεί να έχει δασκάλους ενός υψηλού επιπέδου, επειδή δεν

έχει τη δυνατότητα να τους πληρώσει. Επίσης, δεν πρέπει να παραλείψουμε και το άλλο: τα παιδιά, όταν μπαίνουν πια σε μια διαδικασία να εκπαιδευτούν σε επαγγελματικό επίπεδο, έχουν ήδη τελειώσει το λύκειο. Αυτό είναι ένα ακόμη μεγάλο λάθος που συμβαίνει στην Ελλάδα. Μέσα σε τρία χρόνια, μια σχολή χορού δεν μπορεί να κάνει θαύματα.

Ποιο είναι το ερέθισμα που θα φέρει τα παιδιά από μικρά στις σχολές χορού και θα τα κρατήσει εκεί;

Το ερέθισμα είναι η αγάπη που έχεις γι' αυτό που πας να κάνεις. Αν δεν κάνω λάθος, πρέπει να ήταν ο Ρίχτερ, αυτός ο μεγάλος πιανίστας, που έλεγε: «Μη δημιουργείτε στους ανθρώπους την ανάγκη να δημιουργήσουν». Σίγουρα μπορεί να υπάρχουν κάποια εξωτερικά ερεθίσματα που μπορεί να δώσουν διάρκεια στο θέλω και στο προσπαθώ. Αλλά, αν αυτό το πράγμα δεν το έχεις πραγματικά μέσα σου και δεν είναι προσωπική σου ανάγκη, δεν θα πας ποτέ τόσο μακριά όσο θα πήγαινες αν χόρευες, επειδή δεν μπορούσες να μη χορέψεις..

Πώς σας φαίνεται ότι μπορείτε να ψηφίσετε πλέον με το κινητό σας για τον καλύτερο χορευτή που βλέπετε στην τηλεόραση;

Αυτά είναι κινήσεις των ανθρώπων της τηλεόρασης για να βγάλουν λεφτά.

Το γεγονός ότι αυτές οι κινήσεις γεμίζουν τις σχολές χορού με παιδιά είναι σημαντικό ή επικίνδυνο;

Αυτό, για τα παιδιά τα ίδια, είναι επικίνδυνο. Γιατί θα πάνε στις σχολές και θα διαπιστώσουν περί τίνος πρόκειται και ποια είναι η πραγματικότητα, έτσι, όταν πάρουν την απόφαση να φύγουν από εκεί και να πάνε προς μια κατεύθυνση που θα τους εξασφαλίζει έστω την επιβίωση, θα έχουν χάσει κάποιο χρόνο ή κάποια χρόνια απ' τη ζωή τους· άσε που ζουν ένα όνειρο το οποίο θα αποδειχτεί φρούδο. Το επικίνδυνο είναι ότι σε αυτές τις ηλικίες η αποτυχία μπορεί να είναι επώδυνη και σε πολλές περιπτώσεις καταστροφική.

Ποιες είναι οι θυσίες που πρέπει να κάνει ένας χορευτής;

Αν πραγματικά αγαπάς αυτό που κάνεις δεν υπάρχουν θυσίες και το ξέρεις φαντάζομαι και εσύ αυτό πολύ καλά. ■

.....
Ο Χάρης Μανταφούνης είναι χορογράφος και καθηγητής στην Κρατική Σχολή Χορού.

Η Γωγώ Πετραλή είναι χορεύτρια και χορογράφος.